

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ

Веретенко Т.Г., к. пед. н., професор, Шеїна Л.О., аспірант

Харківський національний університет ім.В.Каразіна

У роботі розглядаються вектори соціального партнерства студентської громади, такі як місто, державні інститути, церква, громадські організації тощо. Матеріал розглядається синхронно та діахронно.

Ключові слова: соціальне партнерство, студентська громада.

Веретенко Т.Г., Шеїна Л.О. СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО СТУДЕНЧЕСКОГО СООБЩЕСТВА / Харьковский национальный университет им. В.Каразина, Украина

В работе рассматриваются векторы социального партнерства студенческого сообщества, такие как город, государственные институты, церковь, общественные организации и т.д. Материал рассматривается синхронно и диахронно.

Ключевые слова: социальное партнерство, студенческое товарищество.

Veretenko T.G., Sheina L.O. STUDENTS' COMMUNITY SOCIAL PARTNERSHIP / Kharkov National University of Karazin, Ukraine

The article deals with vectors of students' community social partnership such as city, state institutions, the church, organisations of citizens. The investigation is carried out diachronically and synchronically.

Key words: social partnership, students' community.

Домінантами сучасного суспільства є толерантність та партнерство. Ці стратегії опрацьовувалися протягом багатьох років і зараз є базовими засадами європейської спільноти, приєднання до якої – стратегічна перспектива української держави. У зв'язку з цим все більшого значення набуває соціальна робота на рівні громади та активізація стосунків між представниками різних громад у вигляді соціального партнерства. Воно передбачає співпрацю між громадою та місцевими владними структурами, громадою та соціальними службами, між громадами різних структур, міст, країн, між віковими чи професійними громадами тощо.

Важливим у партнерських стосунках є те, що вони відбуваються на рівних. Усі учасники процесу сприймають один одного як колег, не намагаючись узурпувати владу, одноосібно керувати чи нав'язувати свої думки. Сьогодні спробам авторитарної практики протистоять принципи академічних свобод, покладені в основу діяльності вищої школи.

Метою статті є з'ясування витоків розвитку партнерських взаємин студентської громади. Історично першими партнерами для студентів були самі студенти. У середньовічних університетах навчалися представники різних народів. Схожі за мовами студенти збиралися в “нації”. Іноді між ними виникали суперечності, які вирішувалися навіть у двобої. Проте усі нації разом створювали велику єдину корпорацію. У Паризькому університеті обиралися керівники 4-х націй, на чолі була рада, усіма націями обирався спільний голова – ректор. Ніхто не мав права втручатися в справи націй.

У сучасних університетах також співіснують у навчальному закладі представники різних культур, і це ставатиме більш актуальним у зв'язку з глобалізацією. У вищій школі України це явище присутнє у формі земляцтв іноземних студентів. Тимчасові етнічні общини виникають, коли між країнами існують, наприклад, освітні зв'язки. Значна кількість іноземних студентів в одному вищому навчальному закладі дозволяє говорити про, наприклад, мароканську студентську громаду. Її контингент з часом змінюється, але саме утворення існуватиме, поки діятимуть зв'язки між країнами. Місцеві студенти та представники земляцтв співіснують та об'єднуються для вирішення спільних проблем.

Партнерські стосунки між викладачем та студентом одні з найдавніших й напотужніших у системі вищої освіти. Аналіз історичних джерел свідчить, що у перших університетах існувала одна єдина спільнота професорів та студентів, яка самостійно укладала внутрішні закони [4, 5]. В одних університетах навчальна, законодавча, судова влада знаходилася в руках професорів, як у Парижі, в інших – у руках студентів, як у Болоні. Декілька студентів домовлялися жити разом під наглядом обраного викладача і робили запаси продуктів та необхідних речей, з тим, щоб магістр не піклувався про життєві потреби, а увесь свій час він присвячував навчанню студентів [2, 46]. Відбулося симбіотичне об'єднання. Стосунки між викладачами та студентами у перших університетах були горизонтальні, на рівних.

Із розповсюдженням освіти, збільшенням кількості бажаючих навчатися, із розвитком науки виникла перевага професорського складу над студентською громадою. За статутом 1215 року кожен професор отримував право суду над своїм студентом, а згодом вже й факультетські декани обиралися виключно з професорів. Професори знаходили підтримку серед “верхівки” націй, які потім, як правило, і поповнювали професорські ряди.

За Статутом імператорського університету Санкт-Петербурга 1905-го року найвищим органом університетського самоврядування визнана Рада, яка вирішує науково-навчальні та адміністративно-господарські питання. До участі в її діяльності не були делеговані представники студентства, проте вони мали право на заснування власних літературних, художніх інших товариств. Статути товариств затверджуються сенатом з доведенням до відома Ради [5, 17]. У Статуті зазначено, що в засіданнях опікунської Ради могли брати участь студентські делегати. До кола питань, які вирішувалися цією Радою, входили питання про звільнення від плати за навчання, зниження її, розподілення стипендій, грошової допомоги, спостереження за ладом. Серед штатних чиновників було заявлено секретаря із студентських справ, що означає важливість студентського фактору в університеті. З того часу професорсько-викладацький склад отримав значно більше влади, та основою стосунків між викладачами та студентами залишається партнерство.

У Московському державному університеті 1781 року вперше в Росії створено студентську організацію – науково-просвітницьке товариство за кураторства ректора університету М.М. Хераскова. А в університеті Джона Гопкінса (США) створені дослідницькі центри, де наукову роботу проводять разом викладачі і студенти. За висновками В.М. Шейка, “студент і викладач – одна команда, зайнята однією спільною справою” [7, 33].

Існують й інші дуже давні стосунки між університетами, державною та церковною владою. Перші університети спочатку були абсолютно незалежними організаціями, без участі як міської, так і державної, церковної влади. Вони були вже в повному розквіті, коли з'явилися папські та державні грамоти [2, 8]. Цьому фактові не заперечує наведена В. Ігнатовичем інформація про те, що англійські університети знаходилися “в исключительном ведении высшего английского духовенства” [2, 5], і не могло бути жодних перетворень без згоди головних духовних керівників навчальних закладів. Більшість викладачів були духовного сану й учні призначалися для духовного звання, жили в монастирях. Тому спочатку місцеве духовенство розглядало університетські структури як продовження власних і співпрацювало з ними.

З часом університети набували все більшої значущості. Контроль над ними міг приносити політичні, економічні та інші вигоди, тому Римська церква в особі Пап та державна влада в особі королів намагалися “затвердити монополію на нову розумову діяльність” [3, 91]. Є.Б. Покладок та В.В. Спаська характеризують цей період як час “державно-конфесійних університетів” [4, 2]. Перебуваючи між “двох вогнів”,

університети намагалися співпрацювати з обома, підтримуючи стан паритету, хоча це не завжди вдавалося. Тому такі стосунки не можна характеризувати як рівні. Це вертикальні стосунки керівника та підлеглого, хоча Папи пропонували на розсуд університетів вирішення складних питань догматики та моральності.

Увага до університетів з боку владних осіб та пільги від них, з одного боку, захищали від зазіхань іншої сили, наприклад, міста, проте з іншого, і держава, і церква прагнули, щоб університети прислужувалися тільки їй, обмежуючи їхню самостійність та самоврядування. Балансуючи між державою та церквою, університети набирали сили і згодом вже намагалися проводити власну політику. У Лейденському університеті навіть у часи переслідування за інакомислення в релігійній сфері самостійно визначали питання внутрішнього життя [7, 19-20]. Депутати Паризького університету засідали у зібранні державних чинів [2, 23]. Вихідці з університетів могли претендувати на не останнє місце у церковній та світській ієрархіях, і з часом університети мали зв'язки з багатьма соціальними структурами.

У теперішній європейській цивілізації церква не є активним борцем за владу над університетами. Крім випадків, коли, наприклад, ряд університетів США належать церкві. Церква, переважно, якщо й співпрацює з навчальними закладами, то на рівних. Проте вважати її постійним партнером у сучасному суспільстві нема підстав. А от державна влада була й залишається активним учасником взаємодії з університетською громадою.

Хоча університети завжди позиціонувалися як незалежні автономні утворення, з історії можна пригадати спроби російського царизму обмежити самоврядність вищої школи. Нацистська Німеччина та США періоду антикомуністичного загострення нехтували принципи академічних свобод, а вищу школу намагалися підкорити державним ідеям.

У сучасному світі влада намагається підтримувати партнерські стосунки з навчальними закладами. Це іноді важко, бо навіть у відомій своїми традиціями університетської автономії Англії значна кількість університетів на 3/4 фінансується з держбюджету [8, 185]. Тим більш важко було ВНЗам СРСР, де усі соціальні ланки були підпорядковані одній великій ідеї і мали функціонувати як гвинтики системи, а не як автономні одиниці.

Ще один давній партнер університетів – місто. Із плином часу навколо університетів утворювалася інфраструктура обслуговування, яку ми зараз знаємо як університетські міста – Оксфорд, Кембрідж. Економіка таких міст була і залишається зав'язаною на університетах. У письмових джерелах, які стосуються Оксфорда XI ст., говориться про цілі вулиці, забудовані університетськими спорудами: лікарнями, житлом для бідних студентів, пансіонатами для заможних. Їх кількість постійно збільшувалася, тому збільшувалися потреби в обслуговуванні, яке вже не можна було здійснювати тільки університетськими силами. Так, університетські інфраструктури зав'язувалися із міськими і залежали одна від одної. Університет та його система ставали найзначущими споживачами міських товарів та послуг. [2, 47]. Проте обидва учасники прагнули отримати перевагу. Мешканці міста намагалися припинити дію академічних свобод, у результаті чого виникали тривалі криваві сутички, після чого сторони, як правило, отямувалися та знаходили спільну мову компромісу (наприклад, створення спільного суду). А в інших випадках – під час внутрішніх державних конфліктів чи проти ворогів, які зазіхали на цінності, спільні для міської та університетської громад, – обидва колишні вороги об'єднувалися.

Стосунки сучасних міста та ВНЗ не є настільки міцними та зав'язаними. Це можна пояснити появою більшої кількості діячів. Наприклад, місто Харків – великий освітній, науковий, торговельний центр; у ньому багато вищих навчальних закладів. Один окремих університет є лише одним із низки партнерів, хоча і дуже важливим, бо в тому

ж Харкові усі численні студенти та викладачі є споживачами товарів та послуг, наповнюючи бюджет міста. Студентство є також потенціалом міста, науковою, діловою перспективою. Місто обслуговує інфраструктури вищих навчальних закладів. Незмінним із середніх віків залишився горизонтальний вектор стосунків. Місто та ВНЗ є рівноправними партнерами, від чого виграють обидва.

Неповторний шлях розвитку українського народу обумовив особливість соціальних стосунків. Першою вищою школою України, Києво-Могилянською колегією, опікувалися архимандрит Петро Могила та Київське братство. Тому можна сказати, що найпершим й найважливішим партнером для закладу були братство та православна церква. На межі XVI-XVII стст. місце магнатів у братствах зайняли дрібні шляхтичі, заможні селяни, козацька старшина, які боролися за національне культурно-релігійне відродження України проти засилля польських магнатів, на підтримку православної церкви, за розширення прав українського козацтва і т.п. Будучи пов'язаною з братствами, Києво-Могилянська академія була опосередковано пов'язана з багатьма прошарками населення. Із часом, у зв'язку із соціальною, культурною та політичною ситуацією на теренах України, студентство відчуло свою відповідальність за розвиток країни та вирішило нести просвіту до людей. Цим опікувалися студентські громадські організації.

Наприкінці 50-х рр. XIX-го ст. українські студенти підтримували стосунки з так званими “хлопоманівськими” гуртками, які ставили за мету формування національної свідомості населення і студентства. Тогочасні гуртки студентів-недільників займалися недільними школами. Згідно з результатами дослідження С.О. Черкасової, з ініціативи студентства на початку 60-х рр. XIX-го ст. серед студентської молоді почали створюватися спеціальні каси взаємодопомоги, які займалися питаннями матеріальної підтримки малозабезпечених студентів.

На початку XX-го ст. широкою фінансовою підтримкою малозабезпечених студентів займалися, зокрема, Фінансова комісія Київського університету, Професійна спілка студентів-юристів, Товариство взаємодопомоги філологів, природознавців та математиків у Харківському університеті. Уся ця діяльність проводилася на добровільних засадах із залученням власних коштів студентства [6, 10-11]. Студенти влаштовували вечори, спектаклі, концерти, публічні лекції, кошти від яких відправлялися малозабезпеченим. Оскільки ці заходи могли відвідувати усі бажаючі, то можна говорити, що при здійсненні таких проєктів мало місце співробітництво із суспільством. До співпраці були залучені місцеві благодійні фонди.

Через те, що царський уряд не був зацікавлений у будь-якій активній діяльності студентської молоді, то навіть каси взаємодопомоги тривалий час працювали нелегально. Проте заборони на діяльність студентських громад призвели лише до того, що каси почали спонсорувати різноманітні політично забарвлені заходи, встановивши стосунки із політичними угрупованнями.

Цікавими є стосунки з оточуючим соціальним середовищем, які мали радянські студенти. Із точки зору соціального замовлення тогочасна молодь готувалася бути спадкоємцями комуністичної ідеї. Студентські громади були у вирі громадської роботи. Здійснювали допомогу селу, точніше колгоспам у збиранні врожаю. Працювали на будівництві “ударные комсомольские отряды” [1, 77]. Головним посередником у їхньому співробітництві був комсомол, головним замовником – КПРС. Перспективна молодь згодом ставала кандидатами від ВЛКСМ до Комуністичної партії.

У часи Радянського Союзу з'явився новий напрямок співробітництва – спортивний. Спортсмени були візитною карткою держави на міжнародних змаганнях. Абітурієнти із спортивними розрядами мали більше шансів для вступу до ВНЗ. А потім студенти-спортсмени захищали честь закладу чи навіть держави на змаганнях різного рівня.

Студентська молодь завжди шукала шляхи для самовираження, намагалася вийти за межі ідеології. Це виражалося в прослухованні “чужої” музики, у читанні заборонених або “невірних” творів, у занадто модному одязі – усього того, що вважалося невідповідним радянському способу життя. Утворювалися “неформальні групи”.

В Україні партнерами студентства можуть бути структурні підрозділи власного ВНЗ, такі як деканати, кафедри, ректорат. Проте керівник вищого навчального закладу – не остання ієрархічна ланка в системі студентського партнерства. Нещодавно студентська молодь мала змогу поставити запитання Президенту України. Харківські студенти могли отримати відповіді від голови області. Під час спілкування губернатор Харківщини призначив студента НФаУ своїм радником з питань молоді.

Сьогоднішнє українське студентство має можливості співпраці з різними позаунавчальними організаціями. Наприклад, студенти вирішують питання про пільги, про транспортні маршрути, про працевлаштування, розповсюджуються путівки, подається інформація про наукові, спортивні, культурні заходи, молодіжні акції. А для того, щоб виконувати цю роботу, необхідно знайти спільну мову, закріпити стосунки з різними установами.

Студенти доволі часто співпрацюють із політичними партіями та угрупованнями. Проте держава, згідно із позицією про незалежність ВНЗ від політики, взяла курс на відокремлення студентських та політичних справ. Таким чином, студент може бути членом, прихильником якої-небудь політичної сили, проте як приватна особа, а не представник студентства.

Студенти України намагаються не обмежувати коло партнерів тільки рідною країною та виходять на міжнародний рівень з метою проведення наукових досліджень, працевлаштування, обміну, стажування та відпочинку, спортивної, культурницької, волонтерської роботи тощо. Відбувається налагодження міжуніверситетських і міжнародних зв'язків та обмін досвідом між ВНЗ міст України, СНД, далекого зарубіжжя.

Дуже активним новим партнером для університетської громади на пострадянському просторі виступають різноманітні недержавні організації. На даний момент це переважно неукраїнські організації, бо традиції громадських об'єднань у західному світі значно довші, а ми робимо лише перші кроки. Наприклад, дорадчі функції в питаннях, пов'язаних із студентським самоврядуванням, здійснює Луганське студентське братство, яке є позаунавчальним утворенням.

Недержавні організації пропонують студентам програми навчання, обмінів. Благодійні організації типу Міжнародного благодійного фонду “Смолоскип” – об'єднання ентузіастів української діаспори задля, зокрема, підтримки творчої української молоді. Молоді люди отримують стипендію за успіхи в навчанні, беруть участь у творчих семінарах. Студентська молодь є активним партнером фонду у різних культурних заходах.

Фонд народонаселення ООН запрошує студентів до участі в семінарах та тренінгах, пов'язаних із здоровим способом життя. Також багато громадських організацій зацікавлені в співпраці з метою боротьби зі СНІДом: отримавши досвід, студенти-волонтери можуть проводити подібні заходи на території свого навчального закладу.

Місцева громада на Заході виступає активним учасником громадського життя. До органів управління молодих університетів Великобританії можуть входити члени Парламенту, директори шкіл, представники місцевих органів влади, профспілок, церкви, випускники університетів тощо [8, 185]. У дослідженні про сучасні західні університети В.М. Шейко говорить, що ВНЗ співпрацюють “у режимі зворотного зв'язку з підприємствами, фірмами, установами свого міста, регіону, країни,

оперативно реагуючи на нові потреби економіки, культури, організації суспільного життя” [7, 5]. Особливістю партнерства західної вищої школи є співробітництво з метою розробки та здійснення науково-дослідних та практично-орієнтованих проєктів разом чи на замовлення підприємств, фірм установ. До такого кола соціального партнерства українські вищі навчальні заклади ще прагнуть.

Висновки. Студентська громада є активним елементом буття, адже студенти – це, переважно, молоді люди, які стоять на порозі дорослого життя, сповнені прагнень та бажань. Встановлення взаємовигідних стосунків із різними громадськими та соціальними утвореннями є основою для активної громадської позиції, розвитку вміння знаходити спільну мову з різними особистостями. Соціальне партнерство у царині вищої школи має довгу історію, проте водночас є й перспективним напрямком розвитку громадянського суспільства.

Подальшої розробки потребують питання активізації студентської громади в житті сучасного вищого навчального закладу; ролі студентського самоврядування у формуванні взаємин між студентами, а також між студентами і викладачами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Днепровой А.Ю. Формирование и деятельность комсомольских организаций БАМа в начальный период строительства (1974-1976гг.) // Материалы XVIII Всесоюзной научной студенческой конференции «Студент и НТР». – М: НГУУ, 1980. – С. 76-78.
2. Игнатович В. История английских университетов. – Б.г.: Типография Иосафата Огрызко, 1861. – 195 с.
3. Нежелская Н.В. К изучению истории средневековых университетов в русской дореволюционной историографии // Из истории университетов Европы XVIII-XV вв. Межвузовский сборник научных трудов. – Воронеж, 1984. – С. 86-133.
4. Покладок Е.Б., Спасская В.В. Эволюция автономии университета в Европе. – М.: Просвещение, 1992. – 46 с.
5. Проект главных положений университета, выработанный Советом Императорского С.-Петербургского Университета. – С.-Петербург: Сенатская типография, 1905. – 38 с.
6. Черкасова С.О. Просвітницько-педагогічна діяльність студентських громадських організацій університетів України (друга половина ХІХ-початок ХХ ст.): Автореф. дис. ... канд. пед наук: 13.00.01/ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. – Харків. – 2001. – 17 с.
7. Шейко В.М. Вища освіта в країнах заходу: соціальні та етичні аспекти. – Харків, 1999. – 57 с.
8. Commonwealth Universities Yearbook 1975. – London, 1974. – 795 p.